

MENADŽMENT U OBRAZOVANJU U FUNKCIJI DRUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVOJA SRBIJE

MANAGEMENT IN EDUCATION AS A FUNCTION OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF SERBIA

Slavko Karavidić¹, Marija Čukanović Karavidić², Dragica Jovančević³

Rezime: U radu ćemo pokušati da ukažemo na pitanja obrazovnih potreba koje se stalno šire, rastu, odgovarajuće trendove koji te potrebe i promene prate, kao i da ukažemo na značaj menadžmenta u obrazovanju i uticaju obrazovanja na društveno-ekonomski razvoj Srbije, kroz implementaciju osnovnih funkcija menadžmenta: planiranje, organizovanje, vođenje i kontrolu, odnosno analizu i merenje rezultata obrazovnih postignuća i obrazovnih koristi. Implementacija menadžmenta u obrazovanju je osnovna pretpostavka unutrašnje i spoljne efikasnosti obrazovanja sa značajnim implikacijama na društveno-ekonomski razvoj Srbije koji je prvenstveno uslovljen nivoom obrazovanja. Najbolji rezime istraživanja naučnih i obrazovnih koristi je u promeni u pojedincima, kao i u sticanju praktičnih sposobnosti, veština i osobina opšte primenljivosti. U istoriji Srbije obrazovanje je uvek bilo u funkciji unutrašnjeg uspona srpskog naroda i snažan činilac u njegovom sveukupnom razvoju i duhovnom oslobađanju. Da li je to i danas tako?

Ključne reči: menadžment, obrazovanje, nauka, društveno-ekonomski razvoj

Abstract: This paper will try to highlight the issues of educational needs that are constantly expanding and growing, the corresponding trends and changes, it will try to emphasize the importance of management in education and the impact of education on socio-economic development of Serbia, through the implementation of basic management functions: planning, organizing, leading, controlling, analyzing and measuring the results of educational achievements and educational benefits. Implementation of management principles in education is a fundamental prerequisite for internal and external efficiency of education system, with significant implications for the socio-economic development of Serbia, which is primarily determined by the general level of education. The desired result of implementing results of scientific research to educational uses, is the change in individuals, as well as the acquisition of practical skills and abilities. In the history of Serbia, education has always contributed to the inner rise of the Serbian people and was a strong factor in its overall development and spiritual liberation. Is that still so?

Keywords: management, education, science, socio-economic development

UVOD

Globalno gledano, svet je u stanju promena, a nauka i obrazovanje su ključni činilac tih promena. Nova znanja otkrivaju nove horizonte i tražnje, nova agažovanja u implementaciji promena.

¹ dr Slavko Karavidić, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd

² dr Marija Čukanović Karavidić, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd

³ mr Dragica Jovančević, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd

Do uspešnog društveno-ekonomskog razvoja se dolazi znanjem, a do znanja se dolazi obrazovanjem. Samim tim stvaraju se brojna pitanja koja traže odgovore u procesu razvoja obrazovanja koje dobija atribute jednog od nosećih činilaca razvoja zemlje.

Dakle, promene zahtevaju aktivnosti i u okviru procesa obrazovanja, odnosno svega, onoga što sistem obrazovanja može učiniti efikasnijim i efektivnijim u kontekstu društveno-ekonomskog razvoja Srbije.

Da bi se izašlo u susret zahtevima koji karakterišu savremeno poslovanje obrazovnih institucija i njihov doprinos društveno-ekonomskom razvoju, koristi se koncept aktivnog upravljanja – menadžment koncept – koji omogućava fokusiranost na ciljeve, fleksibilnost i kontrolu nad ostvarivanjem rezultata.

Svrishodnost menadžmenta u obrazovanju i dostizanju ciljeva razvoja ogleda se u napuštanju principa klasičnog statično-funkcionalnog principa poslovanja i usmerenost ka promenljivoj i fleksibilnoj organizaciji rada koja menja svoj oblik sa promenom zahteva održivog razvoja Srbije.

Potsetimo se definicije **održivog razvoja** u kojoj se mogu prepoznati dva osnovna koncepta:

- Razvoj kojim se ide u susret sadašnjosti, što podrazumeva usklađivanje privrednog i ukupnog društvenog rasta, s jedne strane, i kvaliteta života odnosno prihvatljivog životnog standarda, s druge strane.
- Razvoj kojim se ne ugrožavaju mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe, odnosno opstanak budućih generacija.

Ekonomski razvoj konvencionalno se definiše u smislu rasta realnog bruto društvenog proizvoda (BDP) po glavi stanovnika.

Razvoj pretpostavlja proces inovacije u kome će biti generisane nove tehnologije, nov način poslovanja itd., a u sociološkom smislu, to podrazumeva da će se velike društvene i strukturne promene javiti i u procesu institucionalne transformacije.

Uspešni razvoj zahteva adekvatna znanja, inventivnost, odgovornost, inicijativu i inovativnost, i veoma mnogo rada. Takođe, nove tržišne realnosti zahtevaju elastičnost i brzinu.

Stope ekonomskog razvoja u velikoj meri su određene ponudom obrazovane radne snage.

Stoga, **nauka i obrazovanje** predstavlja čvrst temelj i siguran oslonac svake dobro uređene države⁴. Nauka i obrazovanje su u istoriji Srbije uvek bili u funkciji neprestanog i neprekidnog unutrašnjeg uspona srpskog naroda, snažan činilac u njegovom sveukupnom razvoju i duhovnom oslobađanju i osamostaljenju.

Obrazovni nivo stanovništva nezaobilazan je pokazatelj dostignutog stepena društvenog razvoja u svakoj društvenoj zajednici. Viši stepen obrazovanja podrazumeva i viši stepen osposobljenosti za obavljanje složenih i odgovornih poslova u društvu i utiče na sve oblasti društvenog života – na ekonomiju, politiku, kulturu, zdravstvenu kulturu i socijalnu sigurnost. Nauka i obrazovanje su merilo progressa u svakoj društvenoj zajednici.

Ekonomska kriza ubrzava interesovanje za mesto i ulogu nauke i obrazovanja koji predstavljaju riznicu dragocenih iskustava koja se mogu prilagoditi sadašnjem trenutku razvoja Srbije, kroz intenzivno istraživanje različitih oblasti delovanja, generisanje ideja, kao i razvoj metoda i tehnika rešavanja problema u praksi što u savremenim uslovima podrazumeva brzinu, optimalne troškove i inovativnost.

Neophodne promene su pre svega vezane za promene u stavovima ljudi (u motivaciji, znanju, kriterijumima, ponašanju pojedinaca i grupnom ponašanju sposobnostima i drugim personalnim svojstvima).

Isto tako, država mora da prestane da utiče na ishode obrazovanja, nauke i ekonomskog delovanja privrede i da se ograniči na ulogu stvaranja institucionalnih okvira, zaštitnika pravila igre zasnovanih na vladavini prava i poštovanju zakonitosti i pravila društveno-ekonomskog razvoja i tržišnog privređivanja.

⁴ Karavidić S., *Menadžment obrazovanja – socioekonomski aspekti razvoja i modeli finansiranja obrazovanja*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet, Beograd, 2006., str. 8

UTICAJ NAUKE I OBRAZOVANJA NA DRUŠTVENO – EKONOMSKI RAZVOJ

Modernizacija društva i države i usmerenost ka modernom ekonomskom i tehnološkom razvoju podrazumevaju inoviranje globalnih ciljeva nauke i obrazovanja u Srbiji.

Da bi pokrenuli razvoj našeg društva ka učenom društvu, neophodno je razvijati spremnost i sposobnost za kontinuirano stručno usavršavanje i doživotno učenje u celini. Pored dobro struktuiranog formalnog sistema obrazovanja, neophodno je i postojanje adekvatnog sistema institucija, organizacionih oblika i programa koji se nalaze van formalnog sistema obrazovanja kroz koje će sposobnost za kontinuirano učenje biti realizovana i negovana tokom čitavog života, kao izraz želje za budućnost povećanjem vrednosti ljudskog kapitala.

Savremene tendencije razvoja zemalja tržišne privrede pokazale su da se nauka i obrazovanje nalaze u samom vrhu prioriteta globalnih nacionalnih strategija i politika društveno-ekonomskog i tehnološkog razvoja i napretka. Reč je o takvim društvenim organizacijama koje se zasnivaju na znanju i u kojima nauka i obrazovanje imaju status osnovnih instrumenata celokupnog društveno-ekonomskog razvoja, rešavanja osnovnih društvenih problema i produkcije socijalnih, ekonomskih i tehnoloških promena.

Najbolji rezime istraživanja naučnih i obrazovnih koristi za društveno-ekonomski razvoj je u promeni u pojedincima (karakteristike i obrasci ponašanja pojedinaca) i promenama u društvu. Ove promene mogu da imaju duboke posledice na ekonomiju i društvo, pa čak i na tok istorije. Sumiranjem glavnih nalaza o uticaju obrazovanja na društveno-ekonomski razvoj i društvo u celini došlo se do zaključaka da obrazovanje u proseku:

- značajno podiže nivo znanja, intelektualne sklonosti, i sl.;
- pomaže ljudima u pronalaženju njihovih ličnih identiteta i u izboru načina života;
- obrazovanje u velikoj meri povećava praktične nadležnosti, fleksibilnost i toleranciju ljudi kao građana, radnika, članova porodice i potrošača i utiče na njihove aktivnosti u slobodno vreme, njihovo zdravlje, i njihove opšte sposobnosti da se nose sa životnim problemima.

Glavni uticaj je na praktične sposobnosti veštine i osobine opšte primenljivosti, kao što su: verbalne veštine, suštinsko znanje, racionalni pristup problemima, intelektualna tolerancija, buduća orijentacija, prilagodljivost, samopouzdanje itd.

Obrazovani ljudi su u proseku:

- otvoreniji prema novim idejama, radoznaliji, hrabriji u suprotstavljanju i postavljanju novih pitanja i problema, i otvoreniji u sticanju novih naučnih saznanja i iskustava;
- verovatno su racionalniji u pristupu problemima. Oni su svesniji različitosti mišljenja i pogleda na svet, legitimnosti neslaganja, neizvesnosti i potencijalnih rizika;
- nezavisniji i samostalniji u svojim stavovima, samouvereniji i spremniji za iznošenje i zastupanje svojih stavova;
- fakultetski obrazovani ljudi (naročito žene) imaju veće šanse od ostalih da se zaposle i u proseku su manje nezaposlene;
- imaju veće „alokativne sposobnosti“, a to je sposobnost da se prilagodi brzo i na odgovarajući način promenama koje zahteva razvoj, kroz unapređenje tehnologija i zalihe resursa;
- oni razvijaju interesovanje za estetski doživljaj i svest, kao osetljivost na unutrašnja čula i iskustvo, uz toleranciju prema pojedincima i grupama iz različitih etničkih, verskih, nacionalnih i socio-ekonomskih sredina: uz učešće u političkim i društvenim aktivnostima i vaspitanju i obrazovanju dece.

Takođe, promene u pojedincima kao uticaj nauke i obrazovanja prenose se na njihovu decu i na buduće generacije.

Nesporno je da obrazovani ljudi utiču na društveno okruženje (na preovlađujuće interese, vrednosti, stavove, ponašanje i td.).

Ovi efekti mogu da se pojave u raznim oblastima, uključujući i kreativnost, planiranje porodice, brigu o deci, kvalitet škola, uvažavanje umetnosti, kulturu i učenje, zdravstvene službe, političke participacije, razumevanje društvenih pitanja, prihvatanje društvenih promena, kao i osećaj zajedničke kulture i socijalne solidarnosti.

Nauka i obrazovanje takođe služe očuvanju kulturnog nasleđa i unapređuju civilizaciju.

Zaključak je da kako za većinu pojedinaca tako i za društvo u celini, nauka i obrazovanje su dobra investicija. Međutim treba naglasiti da nauka i obrazovanje ne mogu da reše sve probleme u Srbiji i ovom trenutku se ne može od njih očekivati previše.

KAKO NAUKA I OBRAZOVANJE DOPRINOSU RAZVOJU?

Iako u ekonomskoj literaturi postoji ubedljiv argument o ulozi i doprinosu nauke i obrazovanja društveno-ekonomskom razvoju, ostaje relativno šta to obrazovanje ljudi čini produktivnijim, kao i navodnim efektom „prelivanja“ obrazovanja što može indirektno da doprinese razvoju.

Očigledno da je proces razvoja povezan ne samo sa sve većim nivoima obrazovanja, već i da je veza između obrazovanja, političkog i ekonomski razvoja problematična u ekstremima (politička nestabilnost, korupcija, nasilje i dr.).

U suštini odnosi između nauke, obrazovanja, rasta stanovništva i ekonomskog razvoja su kompleksni, a posebno usmereno na socio-psihološka istraživanja kroz transformaciju vrednosti i stavova koji imaju direktno implikaciju na razvoj.

Nauke i obrazovanja u društveno-ekonomskom razvoju doprinose sposobnosti da transformišu pojedinačni stavovi i vrednosti od „tradicionalnih“ prema „savremenom“, i na taj način ojačavajući stopu strukturnog modernizma u društvu uvećavaju stope društveno-ekonomskog razvoja.

Drugi doprinos stavlja naglasak na ulogu pismenosti i poboljšanje komunikacije u razvoju. Mnogi istraživači su tvrdili da je pismena tradicija od suštinske važnosti za nastanak „formalne racionalnosti“ u svakom društvu. Drugi su predložili da ukoliko je razvoj zavisio, do sada, od efikasnog prenosa novih informacija u složenim društvenim sistemima uloga nauke i obrazovanja, posebno, leži u njihovom uticaju na troškove takvih informacionih transfera. To se pre svega manifestuje u olakšavanju komunikacionih procesa koji su od suštinskog značaja za društveno-ekonomski razvoj.

Iako je istraživanje u društvenim naukama obezbedilo seriju uverljivih hipoteza u vezi sa „intervenišućim varijablama“ kojima se objašnjava odnos između nauke, obrazovanja i društveno-ekonomskog razvoja, u Srbiji direktne političke implikacije takvog istraživanja ni u kom slučaju nisu očigledne (preliminarni rezultati istraživanja koriste se selektivno da bi se opravdala obrazovna politika iz veoma različitih često političkih razloga).

EFEKAT NAUKE I OBRAZOVANJA NA EKONOMIJU PRIVREDE

Nauka i obrazovanje definitivno moraju biti povezani sa:

- zaradom lokalnih ekonomija i progresivnom razmenom aktivnosti;
- razvojem transportnih mreža, kao i pojavom novih profesionalnih mogućnosti;
- rastom stanovništva u urbanim centrima i sa njima povezanim fenomenom stope migracija;
- pojavom novih sistema socijalne diferencijacije na osnovu migracije i prihoda;
- stvaranjem novih oblika zajednica (pre svega regionalnih) zasnovanih na osnovnim obeležjima regiona (društveno-ekonomski, socijalnim, obrazovnim i dr.).

Međutim, širi pojmovi institucionalne transformacije koji su povezane sa razvojem podrazumeva da i naučne i obrazovne institucije (formalne i neformalne) moraju proći odgovarajuće promene u funkciji. Balans se pomera ka korišćenju obrazovnih institucija, kao agensa u odabiru i raspodeli pojedinaca i grupa da igraju razne ekonomske uloge i zauzmu pozicije u socijalnoj strukturi. Tako obrazovanje postaje nezavisna promenljiva u procesu društvenih promena i kako se strukturne diferencijacije povećavaju može da olakša ili čak da ometa proces razvoja. Konkretni problem

merjenja uticaja poboljšanja obrazovnog ulaza na ekonomskom izlazu mora da se gleda u široj istorijskoj društveno-ekonomskoj i sociološkoj perspektivi koja pokušava da ispita problem odnosa između nauke, obrazovanja i razvoja u najširem smislu.

Naglašava se, u suštini, interaktivan odnos između ekonomske i obrazovne dimenzije, jer je u svetu široko rasprostranjeno mišljenje da je baza obrazovanja preduslov za održivi razvoj (razvijene zemlje sugerišu prag od 30 do 40 odsto). Nesporno je da je društveno-ekonomski razvoj u Srbiji uslov reformi obrazovanja, ali teško da može da se smatra i političkim prioritetom i da će uloga obrazovanja kao instrumenta društveno-ekonomskog razvoja biti veoma promenljiva tokom vremena.

Primeru radi oni koji su koncentrisani na održavanje ili oživljavanje poljoprivrede, tvrde da je obrazovna ekspanzija imala štetan uticaj na ruralni ekonomski razvoj. Obrazovani migriraju u gradske centre i na taj način lišavaju sela njihovih potencijalno produktivnijih i inovativnijih grupa, dok, istovremeno, masovne migracije u grad pogoršavaju probleme urbane nezaposlenosti sa pratećim „patološkim“ fenomenima. Naravno da su takve tvrdnje proizvoljne i naučno neutemeljene jer loše stanje ruralnih (agrarnih) sredina je posledica loše ekonomske, agrarne i socijalne politike pre svega, a onda i drugih faktora među kojima je i obrazovanje.

Stvara se lažna dihotomija između grada i sela koja ignoriše simbiozu između urbanog i ruralnog razvoja. Protok kapitalnih resursa, kako ljudski tako i fizičkih, (napred i nazad) između njih i te kako postoji. Jasno je da se sklonost obrazovanih da migriraju smanjuje u slučaju kada neravnoteža između urbanih i ruralnih mogućnosti postaje manje izražena.

Obrazovno rešenje ruralnog problema je da se umesto politike ograničavanja školovanja u ruralnim oblastima predloži program reformi nastavnog plana i programa: zamena navodno akademskog i knjiškog obrazovanja ruralno praktičnim programima koji bi izazivali posvećenost životu na zemlji, niže stope migracije, i veći stepen poljoprivrednih znanja koja će olakšati ruralni ekonomski razvoj.

Istovremeno, nezaposlenost bi se smanjila uvođenjem stručnog obrazovanja u školama koje odgovara potrebama tržišta rada u gradu. Dok sklonost ruralnih pojedinaca da migriraju u gradove nesumnjivo raste sa nivoom formalnog obrazovanja, obrazovani predstavljaju samo jedan mali broj od ukupne grupe migranata.

Stoga, prihod koji potiče od urbanog zapošljavanja treba uložiti u podsticanje ruralnog razvoja dok ovaj, sa svoje strane, umanjuje sklonost ka migriranju. Migracije i urbanizacija na taj način daju pozitivan doprinos ukupnom procesu razvoja Srbije.

NAUKA I OBRAZOVANJE U KONTEKSTU DRUŠTVENO EKONOMSKOG RAZVOJA SRBIJE DANAS

Između nauke i obrazovanja i društveno-ekonomskog razvoja postoji čvrsta međusobna povezanost (interaktivnost) i uslovljenost. Nauka i obrazovanje su osnova društveno-ekonomskog razvoja, kao i obrnuto društveno-ekonomski razvoj je osnova i funkcija obrazovanja, budući da je razvoj društva uslovljen pre svega stepenom razvoja nauke, tehnike i tehnologije koji su pre svega rezultat obrazovanja. Isto tako, zakoračili smo u „doba koje ne oprašta“. Pravila se stalno menjaju, a sa njima i poslovni ambijent. Promene stvarnosti brže su od refleksne misli. Nije problem u svetu, problem je u nama.

Glavni problem leži u pitanju da li postoji politički artikulisana, ubedljiva alternativa boljeg u odnosu na postojeće stanje i da li postoje dovoljno snažni sociokulturalni i politički subjekti sposobni da je ostvare. Ovo tim pre, jer svi paradoksi našeg društva proizilaze iz antagonizma stvarnog i obećanog društveno-ekonomskog razvoja.

Veoma je izražen sukob i konfuzija ciljeva promena i sredstava njihove realizacije i u isto vreme opterećene viškom očekivanja za smanjenje nejednakosti u uslovima života i životnim šansama ljudi⁵.

⁵ Karavidić S., *Menadžment obrazovanja – socioekonomski aspekti razvoja i modeli finansiranja obrazovanja*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet, Beograd, 2006., str. 286

Prisutno je, i određeno “stanje duha” koje je, s jedne strane, obeleženo preduzetničkom inicijativom i poslovnim inventivnošću, a s druge strane beskrupuloznošću – “furijom” egoističkih interesa, i krizom nade i perspektive najvećeg broja stanovništva, strahom od poluslobode i nostalgijom za vremenom socijalne sigurnosti. Nema društveno-ekonomskog razvoja i izlaska iz krize, bez puta ekonomskih sloboda – stvaranje novih vrednosti, puta preduzetništva, biznisa, zaštite svojinskih prava itd.

Reforme su ustupci spontanosti organskom razvitku, prirodnim tokovima u ekonomiji, pa i šire shvaćeno-sloboda stvaranja, sve dok se, u osnovi, srž i suština sistema ne promene.

Evo i zašto!

Ogromni troškovi nečinjenja u dugom roku posledica su mnogih danas neodrživih trendova, kao loših izbora i rešenja koja se tiču proizvodnje, tehnologije, infrastrukture, agrara, korišćenja prirodnog blaga Srbije, itd.

Politički intervencionizam i lične preferencije vodili su privredu Srbije, ekonomske aktivnosti, proces tranzicije i privatizacije, potrošnju, itd. na neodrživ način u interesu manjine. Teško je prihvatiti „pohlepu“ kao legitiman koncept i institucionalne korene brojnih i raznovrsnih oblika njenog ispoljavanja. U Srbiji je danas prisutan visok stepen državne regulacije privrednih aktivnosti, što za posledicu ima bekstvo kapitala (velika depresijacija straha za ulaganja), visok stepen korupcije i obeshrabrivanje privatnog preduzetništva koje bi moglo biti odgovor na dugogodišnju ekonomsku krizu. S druge strane, državna politika je podigla generacije „velikih poslovnih menadžera“ koji su izgubili osećaj za globalni aspekt društva, ekonomsku i socijalnu odgovornost.

Kao što smo rekli na početku rada, održivi razvoj zahteva usklađivanje privrednog i ukupnog društvenog razvoja s jedne strane, i kvaliteta života s druge strane.

Ne manje važna odrednica je u stimulanju privrednog razvoja koji ne dovodi u opasnost opstanak budućih generacija.

Sledeći podaci upozoravaju na suprotne trendove u razvoju Srbije.

- Stopa zaposlenosti (visok stepenom latentne zaposlenosti) 52%, a u EU 65%;
- Stopa zaposlenih mladih u Srbiji je oko 15%, a u EU preko 30%.
- Stopa nezaposlenih je 22,9%, a u EU 6,8% (ovde treba naglasiti da je ta stopa 2008. bila 14,4%, što ukazuje na značajan trend povećanja nezaposlenosti).
- Spoljni dug dostigao je 23,8 milijardi € ili 75,6 % BDP (smatra se da je zemlja visoko zadužena sa 80% spoljnog duga u BDP);
- Javni dug dostigao je 14,7 milijardi € ili 46,7% BDP (zakonski okvir je 45%).
- Dug po stanovniku je: 2008.=1235€, 2009.=1376€, 2010=1713€ i 2011.= 2078€

Rang zemalja Zapadnog Balkana (koje nisu članice Evropske Unije) prema Indeksu konkurentskog rasta u 2010-2011. Godini (Svetski ekonomski forum (World Economic Forum) „Izveštaj o globalnoj konkurentnosti“

	Srbija	Hrvatska	BIH	Crna Gora	Makedonija	Albanija
Podindeks : Osnovni uslovi	93	50	98	45	70	75
- Institucije	120	86	126	45	80	63
- Infrastruktura	93	41	98	67	91	89
- Makroekonomska stabilnost	109	51	81	37	47	101
- Zdravlje i osnovno obrazovanje	50	48	89	33	69	56
Podindeks: Načini poboljšanja efikasnosti	93	76	100	64	83	89
- Obrazovanje i obuka	74	56	88	52	72	84
- Efikasnost tržišta roba	125	110	127	44	57	63
- Efikasnost tržišta rada	102	113	94	39	71	63
- Sofisticiranost finansijskog tržišta	94	88	113	28	87	100
- Tehnološka sposobnost	80	39	85	44	64	72
- Veličina tržišta	72	70	93	129	106	103
Podindeks: Inovacije i faktori sofisticiranosti	107	85	120	56	97	104
- Poslovna sofisticiranost	125	92	115	70	96	87
- Inovacije	88	70	120	45	97	121
Rang među 139 zemalja	96	77	102	49	79	88

Показатељи недостатака конкурентности српске привреде⁶

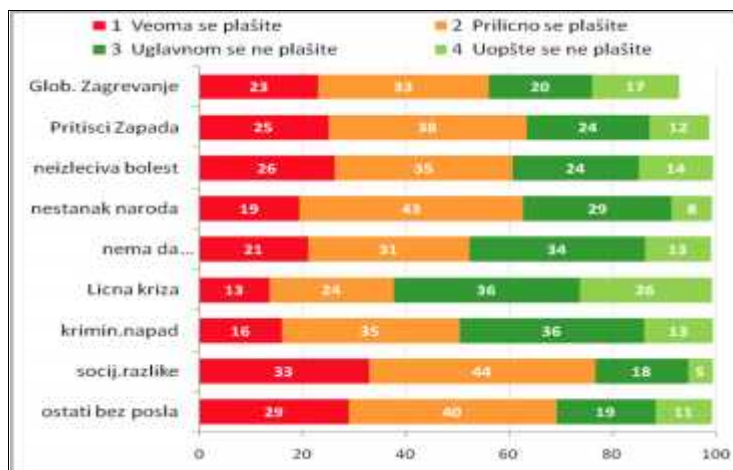
Indeks	Pokazatelj	Rang
Institucije	Zaštita interesa malih akcionara	137
	Efikasnost korporativnog upravljanja	134
	Efikasnost pravnog okvira u rešavanju sporova	132
	Teret državnih propisa	131
	Efikasnost pravnog okvira	125
	Pristrasnost u donošenju odluka državnih službenika	125
	Rasipništvo državne potrošnje	124
	Nezavisnost sudstva	124
	Prava vlasništva	122
	Etičko ponašanje preduzeća	120
	Zaštita intelektualne svojine	111
	Organizovani kriminal	111
	Jačanje revizije i standarda izveštavanja	115
	Infrastruktura	Kvalitet luka
Kvalitet avio transporta		124
Kvalitet puteva		123
Kvalitet ukupne infrastukture		122
Makroekonomska stabilnost	Stopa državne štednje	131
	Kretanje inflacije	115
	Javni dug	106
Obrazovanje i obuka	Nivo obučenosti zaposlenog osoblja	130
	Kvalitet menadžmenta u školama	101
	Lokalna raspoloživost istraživanja i usluga obuke	100
Efikasnost tržišta roba	Stepen tržišne dominacije	138
	Efikasnost anti monopolske politike	137
	Intenzitet lokalne konkurencije	131
	Sofisticiranost kupca	131
	Uticaj poslovne regulative na privlačenje stranih direktnih investicija	123
	Stepen orijentacije prema kupcu	120
	Rasprostranjenost stranog vlasništva	119
	Poljoprivredna politika	103
	Teret carinskih procedura	101
Efikasnost tržišta rada	Odliv mozgova	128
	Saradnja zaposlenih i poslodavaca	135
	Isplate i produktivnost	128
Sofisticiranost finansijskog tržišta	Sigurnost banaka	115
	Propisi zaštite razmena	115
	Dostupnost finansijskih usluga	111
	Postojanje rizika za kapital	102
	Finansiranje kroz udel lokalnih tržišta	101
Tehnološka spremnost	Nivo usvajanja tehnologija	134
	Raspoloživost savremenih tehnologija	117
	Direktne strane investicije i transfer tehnologije	113
Poslovna sofisticiranost	Karakter konkurentske prednosti	133
	Spremnost poveravanja nadzora	127
	Sofisticiranost proizvodnog procesa	125
	Obim marketinga	122
	Razvijenost klastera	122
	Kontrola međunarodne distribucije	120
Procena širine mreža	116	

⁶ World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2010-2011

	Kvalitet lokalnih snabdevača	107
	Ulaganje kompanija na istraživanje i razvoj	104

Najveće prepreke poslovanju u Srbiji su: korupcija, neefikasnost državne administracije, politička nestabilnost i pristup finansijama.

Istraživanjem strahova građana Srbije⁷ upotpunjena je sumorna slika neke stvarnosti.

Anketa je pokazala da je najveći strah od daljeg siromaštva i još većih socijalnih razlika: 77% građana deli taj strah. Na drugom mestu je gubitak posla 69%, lična kriza – 37%, kriminalni napad 51% i td.

Gotovo svi strahovi su na kraju 2011. značajno veći nego 2004. godine.

Poneki tračak svetlosti, ali sve u svemu nevolja.

Sasvim je izvesno da Srbija nije u znaku tranzicije i ekonomskog oporavka nego, pre svega, međudejstva mnogih globalnih i lokalnih procesa što ima za posledicu veoma loš privredni i društveni ambijent, u pogledu ekonomske efikasnosti korišćenja raspoloživih resursa, odliva kadrova i sve većeg tehničko-tehnološko zaostajanja, socijalnih problema, itd. Politika i posednička elita uništila je srpsku industriju i agrar, rasipnički privatizujući produktivne kapacitete tako da danas, jednostavno rečeno, malo šta ima da se proda, dok je na drugoj strani narastao sloj tranzicionih gubitaka, prividno zaposlenih ili nezaposlenih, u obeshrabrujućoj atmosferi siromaštva koje je zahvatilo veliki deo društva pa i sektor obrazovanja.

Politička elita i misionarska inteligencija naviknuta na „jeftine“ kredite, donacije, sponzorstva itd. opravdanje traže u svetskoj finansijskoj krizi.

U pokušaju da objasni uzroke ekonomske krize Džon Stjuart Mil ističe:

„Panika ne uništava kapital, ona samo otkriva nivo do kog je on prethodno uništen, sopstvenom obmanom kroz neproduktivne poslove“.

Razložnost uporednog iskustva ukazuje da svetska kriza ne može da bude opravdanje za nova posustajanja i padove ni u jednoj oblasti pa ni u obrazovanju⁸.

Besciljnost, nedostatak sopstvene putanje društveno-ekonomskog razvoja, nesposobnost premošćavanja tranzicione i društveno-ekonomske krize, preobrazila se u „jedini put“, bilo da se naziva reformski ili nekako drugačije sa koga „nesme da se skrene“ što znači jedan pogled, jedan um, jedan put. Put u EU.

⁷ Izvor: Istraživanje **Bliskost i distance u srpskom društvu i strahovi građana Srbije na kraju prve decenije 21. Veka**, koje su pod rukovodstvom Prof. Dr Slobodana Brankovića sproveli Fakultet za kulturu i medije Univerziteta Megatrend i Agencija Medium Gallup. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 2400 ispitanika koji reprezentuje populaciju punoletnih žitelja Srbije (18 i više godina). Populacija pokrivena uzorkom broji oko šest miliona ljudi.

⁸ Dušanić J., „Svetska kriza je izvor za neuspešnu politiku“, Intervju, nedeljnik Pečat, januar 2009., str. 22-23.

Ovde se javlja samo jedan ključni problem: Put do evropske unije i promene koje treba sprovesti traže težak i timski rad (mnogi biološki nisu spremni za to, te je potrebno na tom planu sticati kondiciju), ekonomski realizam i naučnu fundiranost, osećaj za cilj i pravac. Ovo tim pre jer ekonomska politika nema više prostora da pokrene i pospeši oporavak privrede i agrara kao baze egzistencije svakog društva pa i Srbije.

Što pre to shvatimo tim bolje.

Nauka i obrazovanje bi na tom putu mogli da postanu most između „spoljnog sveta“ i „unutrašnjeg sveta“, između sveta „tamo negde“ i sveta „upravo ovde“. U nauci i obrazovanju su pitanja važna najmanje koliko i odgovori. To je mesto gde uopštavanja moraju da ustupe mesto konkretnim akcijama.

Rekli smo mogu da postanu, a da li su to danas?

Odgovor je ne!

Potvrda toga je i obrazovni nivo stanovništva: 7% visoko obrazovanih i 48% sa najviše završenom ili nezavršenom osnovnom školom loš su pokazatelj stepena društvenog razvoja i veoma loša startna pozicija na putu za EU.

Dosadašnji proces promena u oblasti nauke i obrazovanja sadržinski je osiromašen, a kvalitet promena učinjen potpuno neizvesnim jer su se promene tretirale kao cilj, a ne kao put i sredstvo da se dođe do društveno formulisanog cilja. Nije, dakle, ostvaren društveni i ekonomski ambijent pogodan za ostvarivanje zdrave i razumne reforme nauke i obrazovanja. Razlog leži u tome što se u reforme obrazovanja ulazi sa malo znanja i još manje prakse, sa čisto teoretskim predpostavkama velikih „mislilaca“⁹. Isto tako, sve velike promene zahtevaju preraspodelu ekonomskog bogatstva i političke moći, što sa svoje strane stvara veliki otpor onih društvenih grupa čiji bi interesi bili ugroženi. Isto tako velike promene u obrazovanju neizbežno zahtevaju značajna materijalna i finansijska ulaganja i velike iskorake u smeru nepoznatog, nepredvidivog i izrazito neizvesnog. Njihovo potpuno utapanje u društveni sistem dovelo je u pitanje njihove druge vrednosti koje unapređuju i održavaju društvo i koje su u funkciji njegovog napretka.

„Nauka i obrazovanje ne treba da utone u društveni život već da podstiču kreativnost i da otkrivaju stvarnost društvenog života.“¹⁰

Koncepcijske greške u obrazovnoj politici rezultiraju odloženim, ali i težim posledicama, koje su prvo vidljive na tržištu rada u obliku neravnoteže u ponudi i tražnji za pojedinim profesijama, da bi se na kraju manifestovala u opštem privrednom i ekonomskom zaostajanju i socijalnim problemima.

S druge strane, najozbiljnija posledica svakako je mešanje državno-političke vlasti u profesionalnu delatnost i preterano vezivanje za evropske modele obrazovanja. Obrazovna politika u Srbiji nije jasna sa aspekta nacionalnog interesa u kome se oblikuje odnos države i obrazovanja, a nije vidljiva ni teoretska pozadina praktične obrazovne politike u reformskom smislu. Reforma nauke i obrazovanja ne može se sprovesti sa ne kompetentnim, sujetnim i usko stručnim kadrovima na osnovu partijskih dimnih signala i tam-tam bubnjeva. Umesto komentara podsetićemo na poslovicu: „Recite nesposobnom čoveku da je nesposoban, pa će te videti za šta je sve sposoban“.

Na stanje u društvu i obrazovanju ukazuju i drugi faktori, a pre svih napuštanje zemlje obrazovanih kvalitetnih kadrova (emituje se kroz kontinuirani „odliv mozgova“), koji se uključuju u produktivne procese u drugim zemljama.

Radi se o velikom broju ljudi koji su, uz određenu često i veliku cenu školovani u zemlji, da bi u poremećenim okolnostima napustili zemlju, bez namere da se vrate, bar ne dok je ona u neizvesnoj kriznoj situaciji. Istine radi, niko ih i ne poziva da se vrate.

Naravno „Lako je živeti zatvorenih očiju, pogrešno tumačeći sve što vidiš“.¹¹

U prevratnim vremenima naučni zakloni se ruše pred ubitačnom silom koja zahteva lojalnost novim obrascima mišljenja, transformaciju ili preblikovanje svesti, odnosno „prirodni“ pogled na svet.

⁹ Karavidić S., *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, 2010., str. 99.

¹⁰ Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Narodna knjiga, Beograd, 1994., str.83

¹¹ Karavidić S., *Menadžment obrazovanja – socioekonomski aspekti razvoja i modeli finansiranja obrazovanja*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet, Beograd, 2006., str. 3

Razvila se konjunktura mahnitavanja u nebitno. Naime, kada nemate viziju, onda sve može biti vaš program. Iako vam znaci pored puta kojim idu razvijene zemlje ukazuju na nešto sasvim drugačije.

U Srbiji je došlo do preobražaja svesti pod pritiskom ideološkog relativizma. Naučnici od zanata ne žele da budu ideolozi po pozivu. Njihova težnja ka naučnoj čistoti iskazuje se ograđivanjem od ideoloških uplitanja.

Srbija je u naučnim i obrazovnom pogledu postala drugačija u zavisnosti od uzroka koji su poticali iz društva, sudbine države i stanja nacije, ali u velikoj meri i od spoljnih uticaja.

Uz oslabljenu državu, nametnuti su i novi obrasci svesti sa pojavom sveznajućih i sverešavajućih pojedinca i navladinih organizacija i njihovih famoznih „prvoboraca“, veterana i ideologa civilnog društva, atestiranih „bolonjskih misionara“ i „dušebrižnika“ prevaspitanja srpskog naroda i sve to začinjeno: zapovestima MMF-a, Svetske banke i njihovih filijala u zemlji, propagandne doktrine nevladinih organizacija pod dirigentskom palicom Đerđa Soroša i njegovog fonda. Nigde u EU nisu iskazane tolike želje da se „bolonjska deklaracija“ ukoreni kao „sveto slovo“ tranzicije srpskog obrazovanja i nauke, kao među pripadnicima zavisne i zavidne kvazielite u Srbiji. Činjenica je da primenom bolonjske deklaracije nije postignuta efikasnost studiranja – nije podignut ni kvalitet ni nivo znanja, zapravo urađeno je suprotno. To je logično budući da se reformi visokog obrazovanja po bolonjskoj deklaraciji pristupilo bez kritičke analize, slepo kopirajući tuđe metode i iskustva. „Mnogi prestižni univerziteti u Evropi (Oksford, Kembridž, Politehnička akademija u parizu i dr.) nisu pristali na model studiranja prema Bolonjskoj deklaraciji, sa ključnim argumentima da su oni postavili veoma visoke standarde studiranja i da im ne pada na pamet da ih snižavaju“¹².

Nevladine organizacije su segmentirane i strogo funkcionalne organizacije sa stranim, ali i budžetskim finansiranjem i sumnjivim kvalitetom, tako da nisu zainteresovane za opšti interes u oblasti obrazovanja (oni unose duh posebnih interesa i fragmentalnih znanja i veština)¹³.

Uvedene su i nove post moderne forme: treninzi, edukacije, konsultacije, kursevi, radionice i sl, koji se vrlo često organizuju van granica Srbije, pa je ostala nedoumica kakva je svrha te vrste obrazovanja ili se i na taj način obrazovne institucije relativizulu i ruše.

Niko u Srbiji ne obraća pažnju na „sitnicu“ da se iz srpskog budžeta godišnje izdvaja preko četiri milijarde dinara (ili preko četrdeset miliona €) za donacije raznim nevladinim organizacijama! To je više od subvencija za privredu (3,5), učenički standard (1,7), studentski standard (3,2), fond za mlade talente (0,4) i td.

U Srbiji se dakle znaju prioriteti, zar ne?

Teško je izbeći utisak da oni zaista misle da mi, ne samo što ništa ne znamo, već i da kod reči „EU standardi“ i „svetska iskustva“ namah padamo u hipnotički trans, a još je problematičnije što se pri tome koriste ili direktnim neistinama ili poluistinama.¹⁴

Na univerzitetima se stvaraju interne interesne grupe, klanovi i partijski krugovi koji svoje izlete u politiku pravdaju naučnim ciljevima.

Posebna priča je kako se stiču zvanja i titule. Nije nikakva tajna, veona često, partijskim aranžmanima, što je dovelo do simulovanja nauke, krivotvorenja naučnog duha. Dakle, korupcija u obrazovanju obuhvata sticanje znanja i akademskih titula pomoću novca, politike i nekih drugih ustupaka i uslova, i još bezbroj pitanja bez odgovora.

Ulazak biznis logike u obrazovanje odnosno kada profit postane jedna od osnovnih načela obrazovanja nameće se pitanje: Da li širenje biznisa u obrazovanju doprinosi njegovom kvalitetu?

Šta danas naše društvo čini protiv sive ekonomije, biznis logike i korupcije u obrazovanju?

Gotovo ništa!

Napuštena je politika jednakih šansi, a promene se ograničavaju na unutrašnji pristup (univerziteta, fakulteta, škola, nastavnika, nastavnih programa i udžbenika). Najveća konfuzija vlada u odnosu nacionalno – globalno.

U dosadašnjoj praksi žrtvovana je racionalnost ciljeva za racionalnost sredstava.¹⁵

¹² Vujić J. (redovni profesor Berkli univerziteta u Kaliforniji), *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, 2010., str.160

¹³ Avramović Z., *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, 2010., str.27

¹⁴ Antonić S., *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, 2010.

Dolazimo do zaključka da je Srbiji neophodna reforma upravljačkog sistema obrazovanja, a ne samo finansiska reforma.

Šta preduzeti?

Možemo očajavati, uvoditi mere štednje gašenjem malih škola, razmišljati o promeni školske mreže i dalje gubiti obrazovane kadrove

No, to znači:

Očajavanjem otvoriti vrata porazu, štednjom smanjiti kompetencije i naučne i obrazovne mogućnosti i njihov doprinos društveno-ekonomskom razvoju, zanemariti ono u čemu smo tradicionalno najbolji, prepuštati kvalitetne i vredne stručnjake inostranstvu

Nije li bolje rešenje:

Izaći napolje i u okruženju tražiti odgovore za neuspeh, još više ulagati u ljude i implementiraju nove doktrine i aplikacije menadžmenta u obrazovanju. Cilj je da obrazovne institucije sebe pozicionira kao odgovornu i organizovanu instituciju koja prati savremene trendove i na kvalitetan način zadovoljava potrebe korisnika (učenika, studenata, kao i društva uopšte). Pod pritiskom izuzetnih poteškoća sve energičnije probija saznanje da je zajednički imenitelj svih naših nevolja nepriznavanje praktično primenljivih, savremenih tehnika upravljanja, shvaćenih kao integracija prognoziranja, organizovanja, razvijanja ljudskih resursa, rukovođenja i kontrole.

Takođe, disciplina, volja i inovativnost su osnovne osobine koje dugoročno pokazuju razlike između uspešnih i onih manje uspešnih.

ZAKLJUČAK

Sprovedena istraživanja, analiza i interpretacija rezultata istraživanja, kao i drugih sličnih istraživanja, bili su u funkciji sagledavanja, definisanja i razumevanja nespornog doprinosa menadžmenta u obrazovanju, razvoju nauke i obrazovanja (obrazovne ponude) i njihovog uticaja na pozitivne društveno-ekonomske promene i sveukupni razvoj Republik Srbije.

Opšti zaključak je: potrebno je stvoriti vitalno i stvaralačko društvo, obrazovano, svestrano, harmonijski i celovito razvijeno, spremno i osposobljeno za suočavanje sa veoma brzim i stalnim razvojnim promenama.

Takođe treba naglasiti: „Veliki problemi sa kojima se suočavamo ne mogu se rešiti na nivou na kojem smo ih stvorili“. (Albert Anštajn)

Zdrava i razumna reforma obrazovanja zavisna je od suštine društvenih potreba, društvenog uređenja, utemeljenosti njegovog razvoja i tempa njegovog ostvarivanja.

Sve ovo vraća (ili vodi) ka pitanjima potreba, razvoja i kapaciteta lokalnih i regionalnih samouprava, dostupnog i budućeg kvaliteta i dostupnosti obrazovanju, kao i mnogih drugih pitanja (sadržaja, načina rada, kadrova i dr.), kao i realnih faktora koji doprinose opštem napretku društva.

Potrebno je nešto drugo u odnosu na ovo što danas imamo – što šire otvoriti prostor nauci i obrazovanju za inovacije, nove nastavne programe i inicijative sa jasno kontrolisanim kriterijumima kvaliteta kroz implementaciju menadžmenta u obrazovanju. Na tom putu „čuvajmo se lažnih poroka koji imaju rešenja za sve, naročito ako uz to imaju topove za podršku svojim stavovima!“ (Karl R. Popper).

Da bi se sprovele bilo kakve reforme i promene u sistemu obrazovanja predhodno se mora iskazati i definisati nacionalni interes vezan za obrazovanje kao i regionalni, lokalni i dr. interesi društva. Mora se izgraditi svest o interaktivnim vezama društveno-ekonomskog razvoja i obrazovanja - o reformskim potrebama obrazovanja. Nauci i obrazovanju se upravo zbog razvoja Srbije mora dati šansa u potrazi za novim identitetom, a to pre svega podrazumeva promenu razvijenog zavisničkog mentaliteta obrazovanja (političkog, ekonomskog pre svega), mentaliteta „putnika drugog razreda u vozu za budućnost“ jer je ruka koja prima uvek ispod ruke koja daje. Pri tome ne sme se zaboraviti istorijski doprinos obrazovanja u stvaranju nacionalne strukture neophodne za funkcionisanje srpske privrede i društva, nacionalne kulture i elite, kao kanal društvene pokretljivosti. I ma koliko danas bio

¹⁵ Karavidić S., *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, 2010., str. 97

ruiniran obrazovni sistem je i dalje je kvalitetniji od sveta što se može naći u Srbiji. Koliko može, na svom osnovnom nivou, on radi na socijalizaciji i vaspitanju i obrazovanju dece i omladine i stvara elitu znanja, ne nužno lošiju od one edukovane na svetskim univerzitetima.

Ko to ostvaruje?

Oni koji su posvećeni nauci i obrazovanju i duboko odani interesima naroda Srbije.

Budućnost srpskog obrazovanja i nauke pre svega zavisi od onih koji rade u obrazovanju i koji iskreno žele da ga očuvaju i unaprede u skladu s nacionalnim i državnim interesima razvoja.

„Budućnost je ono što je sada u razvoju. Radeći sa mladima mi smo uvek na početku onoga što će tek dobiti“¹⁶.

Ovim radom, autori su dali prve temelje za dalja istraživanja i postavili intelektualne izazove za sve one koji se stručno i teorijski bave ovom materijom.

LITERATURA

1. Avramović Z., *Država i obrazovanje*, ČPI, Beograd, 2003.
2. Grupa autora, *Obrazovanje u Srbiji danas*, Unija sindikata prosvetnih radnika Srbije, Beograd, 2010.
3. Karavidić S., *Menadžment obrazovanja – socio-ekonomski aspekti razvoja i modeli finansiranja obrazovanja*, Filozofski fakultet, Beograd, 2010.
4. Karavidić S., Čukanović-Karavidić M., *Ekonomika i finansijski menadžment u obrazovanju*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2008.
5. Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Narodna knjiga, Beograd, 1994.
6. *Obrazovanje - skrivena riznica: UNESCO – izveštaj međunarodne grupe o obrazovanju 21. Veka*, Beograd, 1996.

¹⁶ Šušnjić Ć., Predgovor u: Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Narodna knjiga, Beograd, 1994., str. 15